

1

Dechreuwch yng **NGHAPEL SANT TRILLO** (1). Credir mai'r adeilad hynod hwn yw'r eglwys leiaf yn Ynysoedd Prydain, gan mai lle i chwech o bobl sydd ynddi i gyd. Mae wedi ei henwi ar ôl Sant Trillo, sant Celtaidd o'r 6ed ganrif a gododd gell yma. Ni wyddys beth yw oed yr adeilad presennol, gan ei fod wedi ei atgyweirio'n helaeth tros y canrifoedd. Mae'n debyg mai o blethwaith a phren y gwnaed y gell wreiddiol, ac efallai iddo godi wal o gerrig a gasglwyd o'r traeth i'w hamddiffyn rhag y gwynt.

Ewch i mewn i'r capel os yw ar agor. Saif ar safle ffynnon hynafol. Yma y câi Trillo ei ddŵr yfed, a buasai'n ysgogiad iddo ddewis y safle hwn. Gallwch weld y ffynnon o hyd o flaen yr allor.

Am ganrifoedd lawer defnyddiwyd dŵr y ffynnon i fedyddio babanod o bob cwr o blwy canoloesol helaeth

Llandrillo. Yn ogystal â hyn, yn yr hen amser roedd i'r ffynnon draddodiad o fedru iacháu pobl. Cynhelir gwasanaethau cymun yn rheolaidd yn yr eglwys o hyd – mae'n anhygoel meddwl eich bod chi'n sefyll ar safle a fu'n ganolfan addoli i Gristnogion am ryw 1500 o flynyddoedd!

Fel rheol byddai'r mynachod Celtaidd yn codi magwrydd o amgylch eu celloedd fel y medrent amaethu i'w bwydo eu hunain. Gelwid hwn yn "Llan." Dyma sut y cafodd Llandrillo yn Rhos ei enw. Golyga rhos yr un peth â chors ac felly'r ystyr yw Llan Sant Trillo ger y gors. Roedd yr ardal o amgylch yn gorsog achos ynys doedd yn wreiddiol a ffurfwyd gan ddwy gangen o'r afon leol.

2

O adael y capel dilynwch y llwybr troed ar hyd y moglewdd i gyfeiriad canol Rhos. Edrychwch yn fanwl ar y traeth i'r chwith i chi. Pan fo'r llanw'n isel gallwch weld olion sylfeini **CORED BYSGOTA RHOS FYNACH** sy'n dyddio o'r canol oesoedd, (2) un o blith llawer o'i bath a arferai fod yn niferus ar hyd arfordir Cymru. Arferai fod dwy gored bysgota yn Llandrillo yn Rhos. Roeddynt ar ffurf magwrydd mawr siâp V wedi ei wneud o wiail. Pan fyddai'r llanw'n uchel byddai'r pysgod yn nofio i mewn iddynt, a chael eu dal mewn pwll pan fyddai'r llanw'n mynd allan. Roedd coredau o'r fath mor effeithiol nes iddynt beryglu'r stoc bysgod erbyn oes Fictoria, yn enwedig yr eog. Felly ym 1861 pasiodd y Senedd ddeddf yn gorchymyn eu dinistrio. O ganlyniad cafodd y gored arall yn Llandrillo yn Rhos ei dileu. Fodd bynnag roedd eithriad i'r gyfraith newydd pe gallai'r perchennog brofi bod ei gored yn bod cyn y Magna Carta (h.y. 1215 AD). Medrai perchennog cored Rhos Fynach brofi ei gwreiddiau canoloesol gan fodloni'r comisiynwyr, ac o'r herwydd ni chafodd ei dinistrio – sy'n brawf pellach o hynafiaeth pentref Llandrillo yn Rhos. Roedd y gored yn

hynod effeithiol a gellid dal llwythi o bysgod. Er enghraifft, ym 1850 daliwyd 35,000 o benwaig mewn noson! Daliwyd siarc 8 troedfedd yn y gored ym 1865, a'i arddangos ym marchnad Llandudno. Dro arall (ym 1907) daliwyd 10 tunnell o fecryll ar un

llanw. Bu perchennog diwethaf y gored, John Parry Evans, yn hyfforddi daeargwn i godi eogiaid o'r gored. Gymaint yr edmygid y ci cyntaf iddo ei hyfforddi nes iddo ennill coler

arian a mynd yn atyniad twristaidd poblogaidd. Yn anffodus bu farw ym 1873 ar ôl cael ei anafu'n ddifrifol gan siarc arall a ddaliwyd yn y gored! Aeth y gored yn anarferedig yn ystod y Rhyfel Byd Cyntaf, ac fe gollwyd ei stanciau am eu bod yn beryglus i gychod.

3

Ewch yn eich blaen nes i chi gyrraedd yr hanner cylch o siopau ar y ffrynt. Yma'r arferai'r Pier sefyll ac adeilad cerrig wythochrog oedd **SWYDDEFA DOCYNNAU'R**

PIER (3). Bu gan Landrillo yn Rhos bier sylweddol ar un adeg tua 1,500 o droedfeddi o hyd (y dwedwyd iddo gael ei brynu yn ail law o Douglas yn Ynys Manaw ym 1895!). Bu cwmni "Colwyn Bay & Liverpool Steamship Co" yn cynnal gwasanaeth rheolaidd i deithwyr am flynyddoedd rhwng Lerpwl a Chaerdybi gan ddefnyddio'r pier hwn i dael teithwyr ar gyfer Llandrillo yn Rhos a Bae Colwyn. Ym 1908 suddodd stemar o'r enw Rhos Neigr

4

wrth geisio docio wrth y pier i gasglu 75 o deithwyr. Gallwch weld peth o **OLION Y STEMAR**

(4) pan fydd y llanw'n isel ychydig gannoedd o lathenni allan i gyfeiriad y môr ac i'r chwith i'r Pier gwreiddiol. Yn ystod yr Ail Ryfel Byd tynnodd y Fyddin Gartref lawer o blanciau'r pier i ffwrdd, fel y byddai unrhyw filwyr Almaenig a fyddai'n ceisio defnyddio'r pier i lanio'n syrthio trwy'r tyllau!

5

Ar yr ochr arall i'r ffordd (i'r chwith i'r gyffordd â Ffordd yr Abaty) fe welwch chi dafarn a thy bwya **RHOS FYNACH** (5). Darganfuwyd chwe dam arian

Rhufeinig sy'n dyddio o oes Cystennin Fawr mewn hen ddraen gerrig yn yr ardd yma, ac felly mae'n bosib bod gan y safle hynafol hwn gysylltiadau â'r oes Rufeinig. Yn y Canol Oesoedd credir y safai ty ar y safle hwn a berthynai i'r mynachdy Sistersaidd mawr ym Maenan yn Nyffryn Conwy a adwaenid fel Abaty Aberconwy. Os felly, byddai'r mynachod a oedd yn gyfrifol am gasglu pysgod o'r gored hynafol yr ydym newydd fynd heibio iddo wedi ei ddefnyddio fel lle i aros dros nos. (Mae traddodiad

bod mynach mewn gwisg frown a chlogyn gwyn i'w weld o hyd yn yr adeiladau!). Mae siarter gan Lywelyn Fawr dyddiedig 1230 yn nodi bod holl hawliau tir "Ros Veneych" wedi eu prynu gan ei brif gynghorydd, Ednyfed Fychan" ar yr amod ei fod yn talu rhent

o 2 swllt y flwyddyn (10c yn arian heddiw!) i dalu am lampau eglwys y plwy dros y Pasg. Roedd Ednyfed yn ffigur pwysig yn hanes Cymru. Roedd yn berchen ar faenordy wrth droed Bryn Eurun, y bryn y tu cefn

i Landrillo yn Rhos (gweler 17 - Llys Eurun ar estyniad C y daith gerdded hon). Mae'n hysbys hefyd yn ôl siarter bod Rhos Fynach, ynghyd â'i thiroedd a'i hawliau pysgota (h.y. y gored yr ydym newydd fynd heibio iddi), wedi eu rhoddi i'r Capten Henry Morgan ym 1575 gan Iarll Caerlyr am 6 cheiniog! Fe'u rhoddwyd ar y telerau ffafriol hyn "er cydnâbod y gwasanaethau a roes ef ar y môr rhag gelynion y Frenhines." Mewn geiriau eraill roedd y Capten Morgan yn fordwywr yn nhraddodiad Drake, herwlongwr na phoenai a oedd Lloegr mewn rhyfel yn erbyn y llongau yr ymosodai arnynt neu beidio. Yn anffodus nid dyma'r Capten Morgan hwnnw, y môr-leidr hynod (yr hwn yr enwyd y rym enwog ar ei ôl), er gwaetha'r sibrydion sy'n mynnu fel arall.

6

Ewch yn eich blaen ar hyd y promenâd. Adeiladwyd yr harbwr bychan sydd ar y chwith yn gymharol ddiweddar pan godwyd y morglawdd i atal llifogydd yn y tai ar y ffrynt. *Ewch yn eich blaen i'r* **CAYLEY ARMS** (6).

Edrychwch ar yr arwydd sy'n hongian y tu allan i'r dafarn. Mae hyn yn dangos bod cysylltiad gwirioneddol rhwng Llandrillo yn Rhos a datblygiad hedfan yn fyd eang. Roedd y Cayleys yn berchnogion tir mawr yn lleol a gwelir ôl eu dylanwad yn llawer o'r enwau strydoedd lleol, gan gynnwys promenâd Cayley (a'i fanc gwyrdd deniadol) sydd ar y chwith i chi. Mae'r arwydd ar y dafarn yn coffáu un o'u hynafiaid, Syr George Cayley o Brompton ger Sawley yn Swydd Efrog, dyfeisiwr o fri y gellid dadlau mai ef oedd gwir arloeswr hedfan. Darganfu egwyddorion allweddol eronoteg a'i galluogodd i ddylunio peiriant hedfan ymarferol 50 mlynedd o flaen y brodyr Wright. Ym 1853 bu i Syr George adeiladu peiriant a allai gludo pwysau dyn. Gelwid y gleider hon yn "Cayley Flier" a braenarodd y tir i'r brodyr Wright a lwyddodd i hedfan awyren gyda phwer ym 1903. Bu i'r brodyr Wright gydnabod eu dyled iddo'n llawn. Bu i'r Cayley Flier hedfan am ryw 900 troedfedd dros Brompton Dale cyn cwmpo. Dyma'r ehediad cyntaf mewn hanes mewn awyren a oedd ag adenydd sefydlog, a theg yw dweud mai Syr George Cayley a ddyfeisiodd yr awyren.

Mae'n ddiddorol na fu i Syr George hedfan yr awyren drosto ei hun (er tegwch iddo roedd yn 80 oed ar y pryd). Yn hytrach gorchmynnodd i'w goetsmon druan (John Daley) ei hedfan drosto. Teg dweud nad oedd John Daley'n falch o gael cymryd rhan yn yr arbrawf pwysig hwn a'i fod yn fwy pryderus am y peryglon iddo ef fel peilot. Ar ôl mynd trwy'r profiad unigryw ac arswydus hwn

fe ymddiswyddodd yn y fan a'r lle, gan ddweud "Please, Sir George, I wish to give my notice. I was hired to drive, not to fly" – adwaith nid afresymol! Mae'n syndod gyn lleied o

sylw a gafodd Syr George ym Mhrydain am ei gamp fawr – mae'n llawer mwy adnabyddus yn America. Fodd bynnag yn Llandrillo yn Rhos o leia' mae'n cael peth cydnabyddiaeth yn enw'r dafarn ac enwau'r strydoedd lleol.

Ewch yn eich blaen ar hyd y promenâd. Sylwch ar **HEN FYTHYNNOD Y PYSGOTWYR** ar y dde i chi, a'u gerddi deniadol. Sylwch mor isel yw'r adeiladau, sy'n dangos bod y llawr wedi ei godi yn oes Fictoria er mwyn adeiladu'r Promenâd.

7 *Ewch yn eich blaen ar hyd y promenâd.* Yn union heibio i'r gerddi blodau hyfryd, sylwch ar y chwith i chi ar y **GOGGOLOFN I'R PARCH. W. VENABLES WILLIAMS** (7). Codwyd y gofgolofn hon trwy danysgrifiad cyhoeddus "er cydnabod y myrdd wasanaethau cyhoeddus" a wnaeth i'r ardal. Bu'n ficer plwy Llandrillo yn Rhos am 31 o flynyddoedd, a bu'n flaenllaw mewn llawer o ddatblygiadau yn Llandrillo yn Rhos ac ym Mae Colwyn. Fodd bynnag, roedd yn ffigwr dadleuol hefyd. Er enghraifft, gwrthwynebai'r ffermwyr lleol a alwai am ostwng y degwm yn ystod "rhyfeloedd y degwm" yn yr ardal. Roedd y rhain mor difrifol nes bu'n rhaid anfon milwyr at y terfysgoedd ym mhentref Mochdre. Bu i derfysgwyr losgi eglwys genhadol Venables Williams ym Mae Colwyn ac fe gafodd lythyr anhysbys yn bygwth dinistrio ei ficerdy pe na bai'n cytuno i ostwng y degwm! Ceisiai hefyd atal tref lan môr newydd Bae Colwyn rhag gwahanu oddi wrth ei blwy mawr ef, Llandrillo yn Rhos ym 1893. Fe aeth gyn belled â deisebu'r senedd, ac fe ysgrifennodd at y Frenhines Fictoria yn ei ymdrech i atal Bae Colwyn rhag dianc o'i afael!

8 *Croeswch y ffordd ac ewch yn eich blaen ar hyd y pafin i'r* **HEN ADEILAD CERRIG** (8) (sy'n dal i sefyll gobeithio). Gelwir hwn yn Aberhod ac mae'n un o'r adeiladau hynaf yn Llandrillo-yn-Rhos ac fe'i seiliwyd ar ffermdy o'r 17eg ganrif. Fe'i gwelir ar fap o 1763 yn eithaf pell yn ôl o'r môr, sy'n dangos sut mae'r môr wedi meddiannu traethlin y bae dros y canrifoedd diwethaf. Ar adeg ysgrifennu hyn, mae'r safle hwn yn cael ei ailddatblygu fel tai, ond mae cynlluniau presennol yn dangos y dyliad cadw'r ffrynt gwreiddiol.

9 *Edrychwch yn yr iard sydd i'r chwith i Aberhod.* Dyma **THEATR BYPEDAU HARLEQUIN** (9). Fe'i hatorwyd ym 1958, a dyma'r theatr bypedau bwrpasol gyntaf ym Mhrydain. Mae'n dal i lwyfannu sioeau pypedau safonol iawn. Tros y blynyddoedd mae ei pherchnogion wedi gwneud nifer o raglenni pypedau i raglenni plant y BBC.

10 *Ewch yn eich blaen ar hyd y pafin i fyny'r rhiw. Ar y gornel lle saif Gwesty Mount Stewart croeswch Ffordd Whitehall (sylwch ar yr hen gafn ceffylau ar waelod y rhiw) ac ewch ar hyd pen uchaf Promenâd Cayley, lle y gwelwch chi olygfeydd hyfryd o'r môr. Oedwch y tu allan i'r* **MORYN** (10). Dyluniodd y pensaer blaenllaw Sidney Colwyn Foulkes y tŷ hynod hwn iddo ef ei hun. Dyluniodd nifer o adeiladau pwysig ym Mae Colwyn a Llandrillo yn Rhos, ar ffurf lled Sioraidd fel hwn gan mwyaf. Sylwch ar yr afalau pin cerrig ar y to ar yr ochr dde i'r tŷ, sy'n thema y dychwelwn ati'n ddiweddarach yn y daith hon. Ef a ddyluniodd y ddau fyngalo cain eu golwg ar y dde hefyd. (Yn ddiweddar mae wedi cael estyniadau mawr i'r ffrynt mewn steil wahanol.)

Mae golygfa hyfryd o'r bae i'w gweld yma (gan gynnwys pier Bae Colwyn i gyfeiriad y dwyrain). Tua dwy filltir i ffwrdd, y tu hwnt i'r pier, fe welwch chi bentir ar ddiwedd y Bae, a phont ar ffurf hanner cylch wrth ei odre. Dyma **DRWYN PENMAEN**. Digwyddodd rhywbeth o bwys hanesyddol cenedlaethol yn y fan yma. Arferai'r pentir ymestyn hyd at y môr nes iddo gael ei gloddio yn ystod blynyddoedd mwy diweddar ac roedd yn anodd iawn ei groesi. Er nad yw'r hanes yn hysbys iawn yn lleol, yma y daethpwyd â llinach brenhinoedd Plantagenet Lloegr i ben a hynny ym 1399 pan ymosodwyd ar y Brenin Richard II. Aeth Richard â byddin i ymladd yn Iwerddon. Tra'r oedd y brenin i ffwrdd, bu i Henry Bolingbroke (Henry IV yn ddiweddarach) arwain gwrthryfel yn Lloegr. Bu i fyddin Richard ymgynnull ger Conwy, ond bu Richard yn ddigon ffôl i oedi yn Nulyn. Cafodd ei fyddin Conwy ychydig iawn o filwyr oedd yn weddill. Felly fe'i baricediodd ei hunan yng nghastell Conwy, castell y credid nad oedd modd ei feddiannu. Trwy ystryw llwyddodd Iarll Northumberland i ddenu Richard o'r castell trwy addo heddych. Heb yn wybod i Richard, roedd Northumberland wedi cuddio ei gafalri yn Nhrwyn Penmaen. Nid oedd gan Richard ond 23 o'i ddilynwyr gydag ef ac wrth i'w fintai ddilyn y llwybr anodd dros Drwyn Penmaen, ymosododd milwyr Northumberland arno. Fe'i carcharwyd yng nghastell y Fflint, lle bu iddo gyfarfod Bolingbroke yn ddiweddarach a'i orfodi i ildio'r goron. Flwyddyn yn ddiweddarach bu farw dan amgylchiadau amheus yn nyfnjwn castell Pontefract.

11

*Ewch yn eich ôl o ble daethoch chi a throwch i'r chwith i Ffordd Ebberston. Oedwch wrth y gyffordd â Ffordd Kenelm ac edrychwch draw at **AWEN** (11). Bu'r tŷ hwn yn gartref i Alvin Langdon Coburn am 19 mlynedd olaf ei fywyd, hyd ei farw ym 1966. Roedd yn ffotograffydd arloesol ac yn flaenllaw iawn yn ei amser. Bu'n gyfaill i Lloyd George, a roddai groeso iddo yn 10 Stryd Downing. Tynnodd bortreadau ffotograffig o nifer o bobl enwog, megis H G Wells, Mark Twain, George Bernard Shaw, Charles Dodson (Lewis Carroll), Sibelius a Holst. Mae ei bapurau ar gadw yn llyfrgell Bae Colwyn, gan gynnwys llyfrau sydd wedi eu llofnodi a thystebau gan lawer o'r bobl enwog yma. Disgrifiwyd ef gan Shaw, er enghraifft, fel "one of the most sensitive artist-photographers now living."*

12

*Trowch i'r dde i fyny Ffordd Kenelm a cherddwch at ei phen. Edrychwch ar draws Ffordd Whitehall at **CLIFFE HOUSE** (12) ar gornel chwith Everard Road. Y fila Fictoraidd yma oedd y cartref ymdeol cyntaf a'r unig gartref ymdeol i lysieuwyr yng Nghymru. Mae'n ddiddorol nodi bod Bae Colwyn yn ganolfan brysur i lysieuwyr ar ddiwedd oes Fictoria. Mae'r ty'n nodedig hefyd am fod Leonora Coŷen wedi byw yma. Roedd hi'n swffragét flaenllaw a ddaeth i enwogrwydd cenedlaethol ym 1913 pan lwyddodd i falu casyn gemwaith Twr Llundain fel rhan o'r ymgŷrth i ennill y bleidlais i ferched.*

MAE DEWIS GENNYCH CHI – MYND YN ÔL I'R DECHRAU, NEU GERDDED ESTYNIAD A.

I FYND YN ÔL I DDECHRAU'R DAITH GERDDED trowch i'r dde i lawr Ffordd Whitehall hyd at lan y môr a throwch i'r chwith. Pan ddewch chi at Ros Fynach unwaith yn rhagor (5), cerddwch hyd yr ochr chwith i'r dafarn ac ewch i gael gwell golwg ar yr hen adeiladau. Wedyn ewch yn syth yn eich blaen gan gerdded trwy'r parc bach dymunol. (Arferai fod pwll nofio awyr agored yn y fan yma).

13

*Ewch allan o'r parc yn y gornel ar y dde, a throwch i'r chwith i fyny Ffordd yr Abaty, ac yna i'r dde i Goedlan. Oedwch y tu allan i **4 a 6 COEDLAN TRILLO** (13). Mae'r adeiladau rhestredig hyn yn enghreifftiau da o'r arddull Celf a Chrefft. Roedd y symudiad hwn yn adwaith yn erbyn y gormodedd a'r goraddurno a nodweddai lawer o'r bensaerniaeth Fictoraidd ac anelai at ddychwelyd at ddyluniadau traddodiadol y crefftwyr gwledig. Gwelir hyn yn arddull syml y ddau dŷ, a'r tu allan o render garw, paenau bychain y ffenestri, a'r toeau o lechi Llanberis a siapiau diddorol y simneiau. Fe'u dyluniwyd gan North a Padmore, partneriaeth bensaernïol o*

Lanfairfechan. Mae Cadw'n dweud mai Herbert Luck North oedd "pensaer Celf a Chrefft gorau ei oes yng Nghymru".

Trowch i'r chwith i mewn i Marine Drive. Bellach rydych yng Nghapel Sant Trillo eto. Os ydych yn teimlo'n egnïol, gallwch gerdded estyniad C.

14

*I GERDDED ESTYNIAD A, trowch i'r chwith i mewn i Ffordd Whitehall, a chroesi'r ffordd. Sylwch ar **Y FFYNNON** (14) yng ngardd ffrynt rhif 9A. Er bod y tŷ a'r wal o amgylch y ffynnon yn fodern mae'r ffynnon ei hunan lawer yn hŷn – o bosib yn ganoloesol.*

Croeswch y cylchdro, a cherddwch i fyny Ffordd Ebberston Road West. Saif y ffordd hon ar safle lôn a arweiniai i Dŷ Baddon ar lan y môr pan nad oedd y rhan fwyaf o Landrillo yn Rhos wedi ei

15

*adeiladu. Hanner ffordd i fyny'r ffordd trowch i'r dde ar hyd y llwybr preifat sy'n arwain at **HEATON PLACE** (15). Sylwch ar y ddwy bîn afal ar y pileri mynediad sy'n debyg i'r rhai y gwelsoch chi nhw'n flaenorol ar y ty ar bromenâd Cayley (10) a ddyluniwyd gan y pensaer lleol blaenllaw Colwyn Foulkes iddo ef ei hun. Rhydd hyn gliw inni mai Colwyn Foulkes a ddyluniodd y stad hyffryd hon hefyd. Fe'i codwyd ar ôl y rhyfel gyda rhoddion cyhoeddus er mwyn darparu tai ar gyfer yr henoed lleol a fu'n gwasanaethu'r gymuned ar hyd y blynyddoedd. Er bod yr adeiladau'n edrych yn debyg iawn, os edrychwch chi ar y placiau ar bob pen iddynt fe welwch chi iddynt gael eu hadeiladu dros gyfnod o amser, wrth i'r arian gael ei godi'n raddol. Wrth i chi adael y stad sylwch fod dwy yn rhagor o'r pîn afalau'n coronï'r pileri!*

16

*Trowch i'r chwith i mewn i Ffordd Digby. Yna trowch i'r dde i mewn i Ffordd Tan-y-Bryn. Sylwch ar **WOODSIDE GRANGE** (16) gyferbyn â chi. Dyma enghraifft dda o'r tai mawr o ddiwedd oes Fictoria a arferai sefyll ar y ffordd hon y mae'r rhan fwyaf ohonynt wedi eu dymchwel erbyn hyn. Dynion busnes llwyddiannus o Fanceinion a Lerpwl fyddai'n eu codi gan mwyaf. Byddai "trenau clwb" arbennig yn mynd bob dydd o Orsaf Bae Colwyn i Fanceinion a Lerpwl gan gludo'r bobl hyn i'w gwaith yn y steil a'r cyfforddusrwydd y credent eu bod yn briodol i'w cyfoeth!*

Er bod un pen i Ffordd Tan-y-Bryn wedi ei chau i gerbydau bu'n dramwyfa bwysig ar un adeg ac roedd yn un o'r llwybrau canoloesol a arferai fynd trwy'r ardal yn y dyddiau ymhell cyn codi

Llandrillo yn Rhos. Yn wir mae'n bosib bod y trac yn fwy hynafol hyd yn oed na hynny, gan fod darnau arian Rhufeinig wedi eu darganfod ar ddau safle gwahanol yn y cyffiniau, ynghyd ag

Amffora Rufeinig mewn cyflwr da iawn o'r ganrif Iaf. Jar storio Rufeinig fawr yw hon tua metr o daldra, gyda gwaelod pigfain a dau ddwrn a ddefnyddid i gludo gwin ac olew olewydd. Mae amffora o'r fath yn beth eitha' prin, ac ychydig iawn ohonynt sydd wedi eu darganfod yn gyfan ym Mhrydain. Fe'i darganfuwyd yn ddwfn yn y ddaear ym 1960 pan godwyd byngalo newydd. Ni wyddai ei berchnogion newydd ei bod mor hynafol a bu yn eu gardd nhw am 25 o flynyddoedd! Mae'n syndod na chafodd ei difrodi yn y cyfnod hwn cyn i rywun sylweddoli beth ydoedd. Bellach mae'n eiddo i Gyngor Bwrdeistref Sirol Conwy a phan ysgrifennwyd hyn o lith roedd yn cael ei harddangos yn llyfrgell Bae Colwyn ac mae'n wir yn werth ei gweld.

Gyferbyn â Ffordd Rhos ceir trac â'r arwydd Gwarchodfa Natur Leol Bryn Euryn. MAE HWN YN ARWAIN AT ESTYNIAD B. Llwybr cylchog gydag arwyddion yw hwn ("Llwybr y Copa") tua milltir o hyd. Mae'r Cyngor wedi llunio taflen ragorol am y daith gerdded hon (a elwir yn "Warchodfa Natur Leol Bryn Euryn"), ac mae hi ar gael gan y Ganolfan Groeso leol. Mae'r llwybr yn esgyn ryw 100 metr hyd at gopa'r bryn ac mae rhai dringfeydd a disgyfeydd serth iawn, a all fod yn llithrig iawn ar ôl iddi fwrw glaw. Er hynny mae'n werth yr ymdrech, ac fe aiff â'r tro â chi heibio i olion plasty canoloesol Llys Euryn, trwy goetiroedd a glaswelltir, at y fryngaer o'r chewched ganrif ar y copa a golygfeydd anhygoel gan ddod â chi'n ôl i'r man cychwyn. Mae rhai meinciau ar y llwybr i chi gael gorffwys, os bydd angen! I AROS AR Y PRIF LWYBR, TROWCH AT EICON 20 AR DUDALEN 10.

17 OS YDYCH AM DDILYN YR ESTYNIAD HWN, cerddwch ar hyd y trac am ryw 25 llath, yna trowch i'r dde gan ddilyn arwyddbost Llwybr y Copa i fyny'r stepiau. **Dilynwch y llwybr nes dewch chi at OLION PLASTY LLYS EURYN** (17). Dyma safle'r plasty caerog a godwyd gan Ednyfed Fychan yn y drydedd ganrif ar ddeg, sydd bellach yn adfeilion. Mae bwrdd arddangos hwylus gan Gyngor Conwy'n nodi hanes y safle. Yn ei oes roedd Ednyfed yn un o'r dynion pwysicaf yng Nghymru, ac ef oedd prif weinidog a chynghorydd Llywelyn Fawr. Un o'i ddisgynyddion oedd Owain Tudur, taid Harri VII, sy'n cysylltu Llandrillo yn Rhos unwaith yn rhagor â hanes Prydain. Mae'n debyg y llosgwyd yr adeilad gwreiddiol gan Owain Glyndŵr ym 1409, ond fe'i hailgodwyd yn ddiweddarach. Er yr anffawd yma mae'n debyg iddo ffynnu eto ar ôl ei ailgodi ac fe ddaeth yn eiddo i'r teulu Conwy. Mae bardd Cymraeg o'r 15fed ganrif yn disgrifio gogledd Cymru fel "gwlad o gwrw, medd a gwin," gan ddweud mai tŷ Huw Conwy yw'r lle y dylai'r bardd sychedig droi ato ac felly mae'n amlwg ei fod yn enwog am ei letygarwch yn yr oes honno.

Mae'n anodd dychmygu'r gwleddoedd canoloesol hyn o edrych ar yr adfeilion sydd yno heddiw!

18 *Ewch yn eich blaen ar hyd y Llwybr heibio i'r adfeilion, a sylwch ar yr hen chwarel islaw i chi ar y chwith. Pan ddewch chi at dŷ trowch i'r dde a dilynwch "Llwybr y Copa". Dilynwch y llwybr wrth iddo ymdroelli trwy goetiroedd braf ac fe ddewch chi i gopa'r bryn, **BRYN EURYN***

(18). Mae hwn wedi ei farcio â thrigbwynt congrid sy'n rhan o'r rhwydwaith cenedlaethol a godwyd gan yr Arolwg Ordians ar gyfer llunio mapiau o'r Deyrnas Unedig yn y dyddiau cyn

bod cyfrifiaduron. O ystyried mor fach yw'r bryn (131 metr yn uwch na lefel y môr), mae'r golygfeydd yn rhagorol. Edrychwch allan dros y môr i weld holl rychwant Bae Colwyn. Yna edrychwch dros dref Bae Colwyn i weld coetir hynafol Coed Pwllcrochan. Yna trowch gyda'r cloc yn araf i weld panorama Eryri, mynydd Conwy, Môn ac Ynys Seiriol, Y Gogarth Fawr a'r Gogarth Fach. Cewch drem aderyn ar Landrillo yn Rhos a'i morglawdd hynod a'r harbwr bychan islaw i chi.

Mae gwaith cloddio wedi profi y bu'r bryn hwn yn safle bryngaer Frythonaidd-Rufeinig. (Gallwch weld olion yr hen waliau o hyd os edrychwch yn ofalus). Codwyd hon yn y 5ed neu'r 6ed ganrif gan un o'r "brenhinoedd" lleol a gipiodd rym ar ôl ymadawiad y Rhufeiniaid – Cynlas Goch oedd ei enw mae'n debyg. Nid oedd Cynlas yn gymeriad hollol ddilychwin – gadawodd ei wraig er mwyn priodi ei chwaer, y bu'n rhaid iddo ei llusgo o'r lleiandy yr oedd hi wedi ymneilltuo iddo. Mae'r mynach a'r hanesydd Gildas, a ysgrifennai yn y 6ed ganrif, yn disgrifio Cynlas fel "Arth, lleiddiad rhudd a cherbydwr Din Arth". Mae'r disgrifiad hwn wedi peri i rai gysylltu'r gaer hon â'r Brenin Arthur, er nad yw'r disgrifiad o Arthur yn gydnaws â'r ddelwedd Arthuraidd! Er hynny, yn y canol oesoedd enw'r plwy canoloesol lle saif y gaer oedd "Dineirth", sy'n rhoi rhyw gefnogaeth dila i'r traddodiad Arthuraidd. Eto mae bwrdd arddangos hwylus iawn yma sy'n cynnig rhagor o wybodaeth ac sy'n dangos darlun o'r gaer fel yr oedd hi.

Ewch yn eich ôl am ryw 30 llath at y graig sydd gerllaw ac edrychwch i lawr. Mae'r cwm cul oddi tanoch chi'n llwybr cyswllt naturiol o Loegr i Gonwy a thu hwnt. O'r fan hon fe welwch fod y rheilffordd a'r A55 yn rhedeg ar ei hyd. Fodd bynnag bu'n llwybr hwylus i fyddinoedd estron hefyd. Rhydd hyn ryw bwysigrwydd strategol i'r bryn a'i gwnaeth yn safle naturiol i godi caer. Bu llengoedd Rhufain yn martsio'r ffordd yma yn AD 61 ar eu ffordd i ddarostwng y derwyddon ym Môn.

Ymosodwyd arnynt yn y cwm ac fe gafodd eu dirprwy, Sempronius, ei ladd yn y frwydr. Hyd y dydd heddiw gelwir y cwm yn Nant Sempyr, enw sy'n dal i'n hatgoffa ni am ei ladd yma. Bu'r bryn yn safle milwrol eto ym 1940 pan gododd yr RAF un o'u gorsafoedd radar cynharaf yma rhag awyrennau Almaenig ar eu ffordd i ollwng bomiau ar Lerpwl, gan ddangos pwysigrwydd strategol naturiol y bryn unwaith yn rhagor. Mae olion llawr concrid yr adeilad o'r Ail Ryfel Byd i'w gweld o hyd ar y copa.

Ewch yn ôl i'r trigbwynt. Cerddwch yn syth yn eich blaen at farciwr y llwybr a dilynwch y llwybr cylchog yn ôl i'r dechrau gan ddilyn yr arwyddion. Wrth i chi ddisgyn hyd ochr y bryn sylwch ar eglwys ganoloesol y plwy mewn safle amlwg oddi tanoch. Byddwn yn ymweld â hon cyn bo hir. Sylwch hefyd ar y cwrs golff isel a'r nant sy'n rhedeg trwyddo oddi tanoch. Os nad ydych chi'n bwriadu cerdded estyniad C, darllenwch y nodiadau am y cwrs golff (24) ac Odstone (25) i ddysgu am y pethau hanesyddol a ddigwyddodd yma.

Wrth y ty ewch drwy'r gât. Yma mae dewis gennych chi. Mae'r llwybr sy'n fforchio i'r dde'n haws ond ychydig yn hirach. Mae'r un i'r chwith yn gyflymach, ac yn mynd i lawr rhai grisiau.

19 Sylwch ar **YR HEN CHWAREL** (19) ar y chwith i chi ar waelod y bryn. Dechreuodd hon yn y 1840au, ac roedd yma reilffordd a wagenni'n cael eu tynnu gan geffylau i gludo'r cerrig i lanfa fach yn Llandrillo yn Rhos, gan fynd i lawr Ffordd Rhos sydd yn union o'ch blaen chi. *Trowch i'r chwith ar ddiwedd y trac.*

20 *Ewch yn eich blaen ar hyd Ffordd Tan-y-Bryn nes i chi gyrraedd **HICKORY'S** (20) ar y dde, sef Tafarn y Llong tan yn ddiweddar. Codwyd yr adeilad deniadol hwn gyferbyn â'r eglwys gan Whitehall Dodd – gweler (24). Codwyd tafarn wreiddiol Y Llong ym 1736 ac roedd ar yr ochr arall i'r ffordd nes iddo ei dymchwel a'i symud i'w safle presennol ym 1874.*

21 *Trowch i'r chwith i Ffordd Llandudno, croeswch y ffordd ac ewch i mewn i fynwent **EGLWYS PLWY LLANDRILLO** (21) trwy'r gât hynod sy'n dyddio o'r 17eg ganrif. Bu eglwys ar y safle hwn ers y 13eg ganrif o leiaf, pan roes y Pab drwydded i Ednyfed Fychan (gweler Llys Euryn 17 uchod) godi capel preifat yma, fel y "gellid canu offerennau dros ei enaid ar ôl ei farw hyd byth". Erys rhai olion o'r capel gwreiddiol o'r 13eg ganrif o hyd yn yr adeilad presennol, y mae'r rhan helaethaf ohono'n dyddio o ddechrau'r 16eg ganrif.*

Mae'r bedyddfaen yn hynafol iawn hefyd – o bosib o oes y Normaniaid. Bu'r eglwys yn ganolbwynt i blwy anferth ar un adeg, ond heddiw mae'n gwasanaethu Llandrillo yn Rhos yn unig. Cafodd yr eglwys ei gwyngalchu i fod yn dirnod i forwyr allan ar y môr. Mae'r tŵr yn ddi-ddorol tu hwnt. Fel y gwelwch chi mae ei siâp yn anarferol (nid oes ond un arall tebyg iddo yng Nghymru.) Cafodd ei ailgodi ym 1552 ac mae ohono olygfeydd helaeth o Fôn i'r gorllewin hyd at y Parlwr Du i'r dwyrain. Sylwch ar y tŵr bach sgwâr yn y gornel yn y pen de orllewinol. Yn lleol adwaenir hwn fel "cadair y rheithor". Roedd yn fan gwylio ac arwyddo. Anodd heddiw yw dychmygu bod ymosodiadau gan fôr-ladron yn broblem ddifrifol ar y rhan hon o'r arfordir yn yr 17eg ganrif (yn enwedig môr-herwyr o Ogledd Affrica!). Roedd tŵr yr eglwys yn rhan o gadwyn o dyrau arwyddo a godwyd ar hyd yr arfordir hwn i rybuddio am ymosodiadau môr-ladron.

Mae nifer o feddau diddorol yn y fynwent. Y mwyaf enwog efallai yw bedd **HAROLD LOWE** – y swyddog arwrol ar y Titanic â gofal am yr unig fad achub a ddychwelodd i geisio achub pobl oedd yn boddi. *(I ddarganfod ei garreg fedd trowch i'r dde wrth fynd allan o gât ddeniadol y fynwent sy'n dyddio o'r 17eg ganrif ac ewch yn ôl i mewn i'r fynwent trwy'r gât nesaf, trowch i'r chwith a cherddwch am ryw bum llath ar hugain. Mae ei fedd ar y dde, ger y llwybr.)*

22 *Trowch i'r chwith wrth fynd allan o'r fynwent a cherddwch yn ôl ar hyd Ffordd Llandudno. Ar y chwith i chi saif y **FICERDY** mawr (22) ger yr eglwys. Dyma'r trydydd ar y safle hwn. Bu i brotestwyr fyngwth ffrwydro'r ficerdy blaenorol yn ystod "rhyfel y degwm", am fod y ficer yn gwrthod gostwng y degwm. Gwelsom ei gofgolofn yn gynharach ar y daith gerdded ar lan y môr (7). Yn ddi-ddorol ddigon darganfuwyd ffynnon fawr wedi ei leinio â cherrig (63 o droedfeddi o ddyfnder) yn union y tu ôl i'r ficerdy pan godwyd y tai newydd ym 1964, ond nid oes dim yn hysbys am ei hanes.*

*Ewch yn eich blaen ar hyd Ffordd Llandudno. Ar eich chwith sylwch ar y **STAD DAI**. Codwyd hon rhwng 1952 a 1956 ac fe'i dyluniwyd gan Colwyn Foulkes. Mae'n adnabyddus am ei "byrth ysgafn galon" a'r cerfluniau o gymeriadau o Alice in Wonderland.*

Trowch i'r chwith i mewn i Ffordd Rhos a cherddwch yn ôl i gyfeiriad y môr. Dyma un o'r ffyrdd hynaf yn Llandrillo yn Rhos. Mae wedi ei marcio'n glir fel lôn ar rap o 1763. Mae'n debyg y bu hen gei a harbwr bach wrth ei phen ar un adeg ac fe agorwyd y ffordd hon er mwyn ei gysylltu â Llys Euryn (gweler 16 uchod).

Oedwch y tu allan i rifau 60-64. Codwyd y **BYTHYNNOD CERRIG** diddorol yma (23) ym 1857 i wasanaethu'r chwarel a welsom ym Mryn Euryn (gweler 19). Y llythrennau sydd wedi eu cerfio ar du blaen y bythynnod yw llythrennau blaen enw Whitehall Dodd a oedd yn berchen ar yr holl stad o amgylch ar y pryd ac y gwelir ei enw yn enwau'r ffyrdd lleol. Arferai'r rheilffordd gyntaf yn Llandrillo yn Rhos redeg y tu cefn i'r tai hyn – trac cyntefig a cheffylau'n tynnu'r wagenni i gludo cerrig o'r chwarel ym Mryn Euryn i gei o'r 19eg ganrif ar lan y môr. Mae olion arglawdd yr hen reilffordd i'w weld o hyd yng ngerddi cefn rhai o'r tai ar Ffordd Rhos, ac mae pobl leol wedi darganfod nifer o hen bedolau ar y llwybr.

Ewch yn eich blaen at rifau 56 a 58. Mae'r bythynnod cerrig hyn ychydig bach yn fwy ymarferol eu nawws ac mae'r rhain hefyd yn dyddio o'r amser cyn codi'r rhan fwyaf o Landrillo yn Rhos. Bythynnod clwm oedd y rhain yn wreiddiol ar gyfer gweision fferm yn Aberhod (gweler 8 uchod), yn y dyddiau pan oedd yn fferm. Roedd yr ardal o gwmpas yn gaeau agored. Gwelir hyn yn nhelerau'r brydles a roddwyd i'r tenantiaid. Yn dechnegol cânt gadw dau fochyn o hyd a physgota yn y môr, a oedd yn hawliau hwylus iawn i drigolion y 19eg ganrif ond nid ydynt mor werthfawr heddiw!

Trowch i'r chwith i mewn i Ffordd Elwy. Lle mae'r ffordd yn gwyro ychydig i'r chwith, croeswch y ffordd ac ewch i mewn i'r parc wrth ymyl tŷ to gwastad (a godwyd yn yr arddull fodernaidd). Trwy'r coed ar eich chwith, fe welwch chi **GLWB CRICED BAE COLWYN**. Fe'i hagerwyd ym 1924, ac mae'n dal i chwarae rhan bwysig ym mywyd y gymuned leol. Mae'n dal i gynnal gemau pwysig megis y gêm sirol reolaidd rhwng Morgannwg a Swydd Gaerhirfryn. Croesawyd tîm India'r Gorllewin yma ym 1984 pan oeddynt ar daith.

Dilynwch y llwybr i lawr heibio i'r cyrtiau tenis hyd at y ffordd. Os edrychwch o'ch cwmpas fe synhwyrwch eich bod chi mewn dyffryn bach. Dyma wely Afon Ganol (sydd bellach wedi ei gwyro). Arferai fynd i'r môr yn Llandrillo yn Rhos, ac mae tystiolaeth y bu doc bychan a iard gychod wrth ei cheg ganrifoedd yn ôl.

Trowch i'r chwith i mewn i Goedlan Penrhyn. Arferai'r hen lwybr tramiâu i Landudno fynd ar hyd y ffordd hon. Wrth i chi fynd heibio i'r fflatiau a elwir yn Barc Penrhyn, edrychwch ar y glaswellt ger y pafin ac fe welwch chi sylfaen fetel un o'r hen bileri a ddefnyddid i gynnal gwifrau'r tramiâu yn yr awyr – a dyma'r cwbl sy'n weddill o'r hen lwybr tramiâu bellach.

Dilynwch y tro cyntaf i'r chwith i mewn i Cilgant Colwyn. Ewch yn syth yn eich blaen i mewn i Goedlan Trillo. Sylwch ar rifau 4 a 6 ar y dde i chi (13) – gweler y nodiadau uchod ar dudalen 6.

Ewch yn eich blaen i lawr y ffordd, yn ôl i Gapel Sant Trillo, eich man cychwyn. Os dymunwch, ac os ydych yn teimlo'n heini, gallwch droi i'r chwith a cherdded ESTYNIAD C (tua 40 munud). Croeswch y ffordd, fel y gallwch chi gerdded ar y llwybr o dan y ffordd, ger y môr. Yma cewch olygfeydd hyfryd o'r Gogarth Fach. Fe sylwch chi fod un pen i'r Gogarth Fach wedi ei fwyngloddio am galchfaen, peth ohono i adeiladu Llandrillo yn Rhos. Mynnod Stadau Mostyn i'r mwyngloddio gael ei wneud ar ochr Llandrillo yn Rhos i'r Gogarth Fach. Gosodasant yr amod hwn er mwyn sicrhau na fyddai dim anharddu ar yr olygfa o'r Gogarth Fach o gyfeiriad Llandudno. Teg yw casglu nad oeddynt yn poeni rhyw lawer am yr olygfa o gyfeiriad Landrillo yn Rhos!

Croeswch y ffordd lle mae'r cwrs golff yn dechrau ac edrychwch ar draws y maes golff. Mae'r **CLWB GOLFF** yn dyddio o 1899, ond mae ei wir enwogrwydd yn deillio o'r ffaith mai yma oedd **GLANIAD YR AWYREN GYNTAF I LANIO YNG NGOGLEDD CYMRU** (24). Glaniodd yr awyren, sef awyren ddwbl Farmer Racer, ar gwrs golff Llandrillo yn Rhos prin ganllath o adeilad y clwb ei hunan (trwy ddamwain o bosib) ar Awst 10fed, 1910, gan beri cryn syndod a phleser i'r bobl leol. Arloeswr awyrennau o'r enw Robert Lorraine oedd y peilot. Cychwynnodd ei daith yn sioe awyr Blackpool gan fwriadu sefydlu dwy record – y daith awyr hiraf dros y môr (63 o filltiroedd), a'r awyren gyntaf i lanio yng Nghymru. Bwriadai lanio yng Nghaergybi, a cheisio croesi Môr Iwerddon, ond gorfodwyd iddo lanio yma gan y tywydd gwael, gan roddi Llandrillo yn Rhos yn y llyfrau hanes.

Trowch yn ôl am y Rhos, gan sylwi ar y tŷ sydd ar y dde i chi o'r enw ODSTONE. Tŷ preifat yw hwn. Yn yr ardd ffrynt y mae **CEI MADOG** (25). Roedd y nant y gallwch ei gweld ar y cwrs golff yn afon ddigon mawr i'w mordwyo ers talwm, y mae'n debyg yr oedd harbwr arni, a thybir bod yr ardd gerrig yn yr ardd wedi ei gwneud o olion yr hen gei. Dywedir bod y Tywysog Madog wedi hwylio oddi yma gyda dwy long ym 1170 gan ddarganfod America 322 o flynyddoedd cyn Columbus! Dywed y traddodiad iddo ddychwelyd rai blynyddoedd yn ddiweddarach gan ddweud ei fod wedi darganfod gwlad newydd. Yna fe gasglodd lynges o 10 o longau ynghyd yn llawn gwladychwyr, ac ni welwyd mohono fyth wedyn. Er nad oes modd profi'r chwedl, mae carreg goffa yn Alabama'n nodi'r fan lle

honnir iddo ymsefydlu. Mae plac yn yr ardd (nid yw ar agor i'r cyhoedd, ac nid yw'n weladwy o'r ffordd) sy'n dweud "Hwylodd y Tywysog Madog o'r fan hon Aber-Kerric-Gwynan 1170 AD a glaniodd ym Mobile, Alabama gyda'i longau Gorn Gwynant a Phedr Sant".

Go brin y bydd neb byth yn gallu profi a yw'r chwedl yn wir ai peidio, ond mae'n anhygoel meddwl y gallasai'r lle hwn fod yn dyst i ddigwyddiadau mor unigryw yn hanes Cymru – mordwywr arloesol a ddarganfu America, a pheilot arloesol a laniodd yr awyren gyntaf yng Nghymru!

26

*Ewch yn eich blaen ar hyd y pafin nes dewch chi at **HEN GÂT Y GYLLIDEB, 147 MARINE DRIVE** (26).* Ym

1909 cyflwynodd Lloyd George "Gyllideb y Bobl" a roes gychwyn ar bensiynau i'r henoed, ond a oedd hefyd yn cynnwys treth ar werthoedd tir i helpu i dalu amdanynt. Bu llawer o anfonlonrwydd ynghylch hyn ymhlith perchnogion tir ar draws y Deyrnas Unedig ac fe wnaeth Mr. Horton, a oedd yn berchen ar y rhan fwyaf o'r tir yn Llandrillo yn Rhos bryd hynny, osod tollborth yma ar y Promenâd fel protest, a'i alw'n "Dollborth y Gyllideb" – a dyna sut y cafodd y tŷ ei enwi. Gwerthodd y ffordd a'r tollborth i'r Cwmni Tramiau ym 1911 pan agorwyd y llwybr tramiau newydd. Fodd bynnag, daliodd y Cwmni Tramiau i godi tollau ar geir a ddefnyddiai'r ffordd, nes iddynt fynd yn fethdalwyr ym 1961. Ni chafodd y tollborth ei ddileu tan 1963 pan brynodd y Cyngor y ffordd a rhoi wyneb iawn arni am y tro cyntaf. Codwyd swllt (5c) ar geir (a cheiniog ar goetsis bach) ar adeg ei chau.

Ewch yn eich blaen ar hyd Marine Drive. Ar ôl croesi Ffordd yr Abaty, edrychwch i'r dde i chi i weld golygfa hyfryd o eglwys plwy Llandrillo a Bryn Euryn, y buoch chi'n ymweld â nhw eisoes. O'r fan yma gallwch werthfawrogi pa mor amlwg yr oedd yr eglwys wyngalchog i forwyr mewn canrifoedd blaenorol.

Ewch yn eich blaen ar hyd Marine Drive nes dewch chi at y man cychwyn unwaith eto yng Nghapel Sant Trillo. Yn union cyn hynny sylwch ar y ddau dŷ difyr ar bob ochr i College Avenue – Cartref Nyrsio San Mihangel a The Breakers. Fe'u codwyd yn y 1930au a'r pryd hynny ystyriwyd nhw'n enghreifftiau beiddgar o'r Mudiad Modernaid. Mae eu dyluniad yn hynod, ond nid oedd y toeau gwastad yn ymarferol iawn.

Rydych chi'n haeddu seibiant, felly beth am i chi fynd yn eich blaen i Landrillo yn Rhos am baned o de yn un o'r caffis braf sydd yno os nad ydych chi wedi gwneud hynny eisoes.